

Мр Иван Обрадовић,
Народна библиотека Србије,
Београд

УДК 930.85(497):005.71(497.11)''1934/1941''

Балкански институт (1934–1941)

Апстракт: У раду се, на основу архивског материјала, разматра наста-
нак и развој Балканског института у Београду као прве институције на
овим просторима посвијећене проучавању Балкана као цјелине. Такође,
обрађени су начини функционисања Института и најзначајније публика-
ције које су настале у његовом раду.

Кључне ријечи: Балкански институт, Краљевина Југославија, Балкан,
балканологија, 1934. година

Половину тридесетих година XX вијека у Краљевини Југославији, али и уопште у балканским земљама, обиљежиле су снажне тежње ка приближавању балканских народа, постизања дугорочног споразума, па чак и стварања једне свеопште балканске заједнице. Те тежње се манифестују у два правца. Балканска интелигенција настоји да многим пројектима, од којих су свакако најзначајније Балканске конференције¹, изнађе начине за стварање једне свебалканске заједнице. С друге стране, а опет надовезујући се на тај први процес, и балканске државе покушавају да пронађу начин којим би се ублажиле разлике и тензије међу собом и та настојања су резултирала стварањем Балканског споразума 1934. године.²

У таквој атмосфери приватних, полузваничних и званичних настојања око приближавања балканских народа, у Београду се појављује једна научна институција, која је врло брзо стекла изузетан углед и на Балкану и ван њега, и која је поставила научне основе за проучавање Балкана и као феномена и као простора. Она је понијела назив *Балкански институт* и њеном настанку и развоју посвијећене су странице овог рада.

¹ О Балканским конференцијама, али и уопште о настојањима за стварање опште балканске заједнице види: Stavrianos, Leften, S., *Balkan Federation A History of the Movement Toward Balkan Unity in Modern Times*, Hamden 1964; Geshkoff, Theodore, I., *Balkan Union – A Road to Peace in Southeast Europe*, New York 1940; Kerner, Robert J., Howard, Harry N., *The Balkan Conferences and the Balkan Entente 1930–1935*, Berkeley 1936.

² За Балкански споразум литература је нешто обимнија, али у домаћој историографији још је најзначајнији рад: Аврамовски, Живко, *Балканска антанта (1934–1940)*, Београд 1986.

Домаћа, али и страна историографија готово су у потпуности игнорисале постојање *Балканског института* и његов рад, па тако данас немамо ниједан научни рад који се бавио том темом.³

Оснивање *Балканског института*

Појава *Балканског института* везује се првенствено за име Ратка Парежанина. Тај новинар, високи државни службеник и политичар⁴, своје идеје о потреби научног истраживања Балкана формулише првенствено током службовања у иностранству, сусрећући се с бројним стереотипима и пежоративним посматрањем балканских народа и држава, те схвата потребу за институционалним проучавањем балканских реалности, што до тада у балканским земљама није постојало, а првенствено с циљем да се мијењају такви погледи на Балкан. Таква лична схватања укрстила су се са претходним процесима, што је омогућило да рад на стварању такве једне институције може да почне.

Током 1933. године Ратко Парежанин је успио да своје идеје о формирању научног института који би се бавио проучавањем Балкана изложи краљу Александру. Уз то, наглашена је потреба покретања једног међународног научног часописа око којег би се окупила велика научна имена Балкана, али и свих оних који се баве Балканом. Будући да је то и година највећег замаху југославенске балканске политике, није необично што је такав пројекат добио краљевску подршку. Краљ Александар је из својих личних средстава пружио неопходну финансијску помоћ за покретање Института.⁵

Институт је основан рјешењем Министарства унутрашњих дијела (бр. 10838), од 21. IV 1934. године, а сједиште му је било у Кнез Михаиловој улици бр. 17, на међуспрату десно.⁶

³ Истини за вољу, морамо напоменути да постоји један рад који се дотакао основа рада *Балканског института*. Види: Тасић, Никола „Балканологија пре Балканолошког института“, у: *Balkanica XXX/XXXI (1999/2000)*, стр. 7–13.

⁴ Као новинар пише за часописе *Претеча*, *Прогрес*, *Епоха*..., а од 1924. године је аташе за културу у Краљевском посланству у Бечу са мањим прекидима до 1933. године. Тада постаје шеф Одсека за инострану штампу у Централном прес бироу. Политичку каријеру остварује у оквиру ЈНП „Збор“ види: Суботић, Драган, *Балканске теме Ратка Парежанина, књ. I*, Београд 2001; Ћирковић, Симо Ц., *Ко је ко у Недићевој Србији 1941–1944*, Београд 2010, стр. 393–394.

⁵ Ријеч је о суми од 400.000 динара, која је исплаћена Институту од марта до октобра 1934. године. Како сам Парежанин наглашава, та финансијска помоћ била је неопходна за опстанак Института. Види: Парежанин, Ратко, *За балканско јединство*, Минхен 1979, стр. 10. (у даљем тексту: Парежанин, Р., *За балканско јединство*...)

⁶ Архив Југославије (даље: АЈ), Балкански институт (даље: 101), 101-1-1, концепт циркуларног писма.

По истом рјешењу, као запослени на Институту наведени су: Ратко Парезанин – предсједник, Светозар Спанаћевић – потпредсједник, Гојко Круљ – главни секретар.⁷

Оно што је овдје примјетно јесте да у управи једног научног института нема ниједног човјека из науке.⁸ Сви су дугогодишњи државни службеници: Парезанин је дуго службовао у Министарству иностраних дијела, Спанаћевић у Поштанској штедионици и Заводу за спољне трговине, а Гојко Круљ у Државној хипотекарној банци. Наравно, ова констатација се не односи на редакцију часописа *Балканског института*.

Један од првих задатака управе *Балканског института* било је упознавање домаће и стране, првенствено научне, али и лаичке јавности о постављеним циљевима, задацима и намјерама новооснованог института. За ту сврху састављен је један проглас који је упућиван на све могуће адресе.⁹ Њиме је, фактички, објављено оснивање Института. Сам документ носи датум у 26. IV 1934. године и од непроцјењиве је важности за разумијевање идеја и циљева *Балканског института*. У првој реченици тог документа наглашава се „Ових дана основали смо на бази приватне иницијативе *Балкански институт*, установу која је себи истакла за циљ с једне стране међусобно упознавање балканских држава и народа, а са друге објективно информисање страног света о материјалној и духовној култури балканских народа и Балкана уопште“.¹⁰

Већ ова прва реченица наглашава неколико момената. Први важан дио који аутор истиче јесте формулација „...на бази приватне иницијативе...“. Зашто је аутору била важна ова информација и то толико да је постави на сам почетак текста?

Наиме, управо у вријеме када Краљевина Југославија промовише политику зближавања балканских народа, оснивачима Института је стало да направе отклон од ове државне политике, првенствено да се Институт не би посматрао као инструмент југославенске балканске политике и као такав наишао на отпоре и оспоравања у научним, али и ненаучним круговима и прије него што би отпочео са својим радом. Та формулација наглашава не само финансијску већ и

⁷ Сам Парезанин у тексту *За Балканско јединство* наводи битно другачију структуру. Наиме не наводи да је у Институту био запослен и Светозар Спанаћевић, као ни Гојко Круљ, што је прилично необично кад се узме у обзир да је с том двојицом био у изузетно блиским личним и професионалним односима, већ као секретара Института наводи Боривоја Гавриловића, који се касније јавља као члан редакције монографије *Београд. Усп. Парезанин, Р., За балканско јединство...*, стр. 21.

⁸ Такође је занимљива чињеница да су сви побројани поријеклом из Босне и Херцеговине, односно припадају „младобосанској генерацији“.

⁹ АЈ, 101-1-1, концепт циркуларног писма.

¹⁰ АЈ, 101-1-1, концепт циркуларног писма.

уређивачку и сваку другу самосталност у раду. Додуше, потреба да се нагласи самосталност *Балканског института* показује да је било основа за сумњу у њу.

Други важан дио у наведеној реченици „...међусобно упознавање балканских држава и народа...“ односи се на основни циљ који је себи поставила управа Института. Основни став, који Р. Парезанин износи у неколико својих дјела, односи се управо на чињеницу да се народи који дијеле простор Балканског полуострва готово уопште не познају. Њихова сазнања о сусједима заснована су на стереотипима и предрасудама формираним у тешким временима међусобних сукоба и нетрпељивостима прошлих времена. Управо је циљ Института заснован на едукацији ширих друштвених слојева и међусобном упознавању балканских народа као основном предуслову формирања Балканске (кон)федерације.

И коначно дошли смо до наредног дијела, како се да примијетити, ове изузетно важне реченице, а он гласи „...објективно информисање страног света о материјалној и духовној култури балканских народа и Балкана уопште“. Овдје се дефинише још један циљ *Балканског института*. Наиме, ставови стране (ванбалканске) јавности према Балкану такођер су засновани на дубоко укоријењеним стереотипима о Балкану као дивљем и опасном, о Балкану са којег зло долази (простору рата и злочина), о Балкану као „бурету барута“ који пријети сигурности цијелог континента. Циљ Института је да покаже колико су балкански народи задужили европску цивилизацију, те да евентуална нова свебалканска творевина може и мора да буде равноправни партнер свим европским друштвима и државама.

На основу ове анализе постављених циљева види се да је *Балкански институт* преузео на себе један пионирски посао истраживања Балкана, са изузетно амбициозним циљевима. Али овдје се види и намјера оснивача да Институт не дјелује само као подршка научним напорима истраживања Балкана већ да служи и као пропагандно средство било у Југославији или ван ње.

Несумњиво је да су оснивачи Института били свјесни комплексности и тежине посла који су покренули. То опет показује тај документ. Већ ту су јасно формулисани инструменти помоћу којих би се постављени циљеви остварили.¹¹

Као најзначајнији посао за прву годину рада Института одређено је формирање Међубалканске библиотеке и уз њу једне картотеке. Библиотека би требало да скупи сва најважнија дјела о Балкану као цјелини, те о појединим балканским народима и државама, и то из историје, географије, етнографије, фолклора, али и привреде, политичке историје било да долазе од балканских или ванбалканских аутора. Она би била организована по најсавременијим библиотечким стандардима и намијењена не само научним већ и широким читалачким круговима. Уз то би библиотека садржала колекцију балканске штампе.

¹¹ АЈ, 101-1-1, концепт циркуларног писма.

Такође, постављен је циљ да се направи једна општа балканска библиографија. Предвиђено је и установљење свебалканске картотеке, која је замишљена да прикупља све врсте података о Балкану (првенствено статистичке). Оба посла била су предвиђена да се обраде у првој години функционисања Института.

Тако је руководство Института успјело да у првој години постојања за библиотеку обезбиди више од три хиљаде дијела, а у тренутку гашења библиотеке је имала у посједу 12.000–15.000 публикација.¹²

Ипак најзначајнији посао који је очекивао управу Балканског института јесте покретање једног великог међународног часописа.

Покретање часописа и формулисање научних постулата на којим би почивао рад Института повјерен је двојци истакнутих научника цијењених и у земљи и у иностранству – проф. др Милану Будимиру, са Филозофског факултета Универзитета у Београду,¹³ и проф. др Петру Скоку, са Филозофског факултета Универзитета у Загребу.¹⁴ Они су чинили редакцију *Revue internationale des Etudes balkaniques* (RIDEB)– часописа *Балканског института*.¹⁵

Одредивши основне смјернице рада и формулишући главне инструменте помоћу којих би се дошло до постављених циљева, руководство Института морало се позабавити практичном страном живота, гдје су најважнији били финансирање и проналажење сарадника за институтска издања.

Финансирање

Неколико редака раније напоменули смо да је *Балкански институт* основан уз великодушну помоћ самог краља Александра. Међутим, како је краљ убијен у октобру 1934. године, тако је престала и помоћ Институту.¹⁶ За проналажење нових начина финансирања био је задужен сам Ратко Парезанин.

Финансирање је организовано на неколико нивоа. Нажалост, нису нам били доступни цјелокупни подаци који би се односили на приходе Института. Ипак, успјели смо идентификовати неке од начина. Они се првенствено односе

¹² АЈ, 101-1-1, молба Управи града Београда од 16. фебруара 1935; усп. Парезанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 9.

¹³ Милан Ђ. Будимир (1891–1975), од 1928. године ванредни, а од 1938. године редовни професор на Катедри за класичну филологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, за опширнију биографију види *Српски биографски речник* том 1, Нови Сад 2004, стр. 851–852.

¹⁴ Петар Скок (1881–1956), један од водећих југославенских лингвиста, од 1919. године редовни професор романистике на Филозофском факултету Свеучилишта у Загребу, за опширнију биографију види *Енциклопедија српске историографије*, Београд 1997, стр. 638.

¹⁵ У даљем тексту RIDEB.

¹⁶ Наиме, остаје нејасно да ли је краљева помоћ Институту била договорена на суму од 400.000 динара, па је у складу с тим и престала у октобру 1934. или је, пак, краљева смрт прекинула издвајање из његових личних фондова. Ипак стиче се утисак да је посриједи ово друго. Усп. Парезанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 20.

на сарадњу са државним органима, и ту бисмо могли истаћи три пута којима је Институт намиривао своје трошкове.

Први начин, за који постоји и најобимнија документација, јесте да је Институт државним органима на свим нивоима нудио своја издања на откуп. Тако већ 2. јануара 1935. године Парежанин пише Богољубу Јевтићу, предсједнику Министарског савета и Министру иностраних послова, у којем га обавјештава о изласку првог тома RIDEВ, и моли га да се откупе примјерци тог часописа.¹⁷ Сличне молбе упућене су свим министарствима. Тако сазнајемо да је Министарство финансија током 1935. године откупило укупно 100 примјерака првог тома RIDEВ, што је значило 20.000 динара.¹⁸ Иста пракса односила се и на друге публикације Института (*Књига о Балкану, Привредна енциклопедија...*) и при том је увијек навођена количина од 100 примјерака, с тим што је цијена варијала од наслова до наслова. Слична пракса установљена је и са Министарством трговине и индустрије, Министарством пољопривреде и вода и др. Иако је документација врло оскудна, усуђујемо се претпоставити да су готово сва министарства Владе Краљевине Југославије откупљивала публикације *Балканског института* и то углавном у количини од 50–100 примјерака по наслову годишње.¹⁹ Несумњиво је ријеч о знатним приходима које је Институт тим путем остваривао. О каквим је приходима ријеч, узмимо у обзир да само Министарство финансија 1935. године откупљује први том RIDEВ за 20.000 динара, док је Институт сарадницима часописа у иностранству, у октобру исте године, исплатио као хонораре 4.903 динара.²⁰

Таква сарадња није била ограничена само на министарства Владе Краљевине Југославије. Слично је било и са бановинама у Краљевини. Тако Дунавска бановина не само да откупљује 67 примјерака *Књиге о Балкану* (по цијени од 150 динара) већ бан тражи да се та публикација препоручи наставном особљу ради набавке у школама.²¹ Сачувана документација упућује на закључак да је најобимнија сарадња остварена са Дунавском и Вардарском бановином. За то је значајна чињеница што је Р. Парежанин лично познавао шефове банских кабинета, а посебно Александра Цветковића, шефа кабинета Вардарске бановине.

¹⁷ АЈ, 101-1-2, Писмо Ратка Парежанина Богољубу Јевтићу од 2. јануара 1935.

¹⁸ АЈ, 101-1-2, молба Управе Балканског института министру финансија од 15. сепембра 1936.

¹⁹ Нажалост, сачувана документација је углавном једнострана, односно сачуване су само молбе *Балканског института*, а о поступцима разних државних органа сазнајемо из посредних извора. Наиме, нису сачувани директни одговори на исте молбе. Исто тако сачувана грађа нам не даје увид у то што се дешавало са откупљеним примјерцима. То се посебно односи на публикације које су откупљивала министарства.

²⁰ АЈ, 101-1-2, молба Управе *Балканског института* Девизном одсеку Министарства финансија од 1. октобра 1935.

²¹ АЈ, 101-1-3, писмо Р. Парежанина Ж. Симоновићу од 3. маја 1939.

Томе у прилог говори и чињеница да, иако је ријеч о једној од најсиромашнијих бановина Краљевине Југославије, која је имала велике проблеме да плати наручене публикације, Вардарска бановина је од 1936. до 1939. године откупила публикације *Балканског института* у износу од 27.700 динара.²² Управо је због тога банска управа 1940. године и прекинула сарадњу са Институтом, јер је сматрала да се таква средства могу утрошити на значајније пројекте у бановини. Слична ситуација је и са Врбаском бановином, која је такођер откупљувала знатан број публикација Института, а Парезанин је познавао и самог бана Богољуба Кујунџића. Од свих бановина једино се Зетска оглушивала о молбе Института и све до његовог краја није откупила ниједан примјерак било које публикације. Из сачуване преписке се види да Р. Парезанин није био навикнут на такав однос према Институту, те да га није задовољавао одговор да бановина нема средстава за куповину публикација. То је вјероватно узроковано чињеницом да су молбе *Балканског института* имале препоруку министра социјалне политике Драгише Цветковића, а књиге Института су имале препоруке Министарства просвјете и Просветног савета.²³ Према томе, и поред веома лоше финансијске ситуације у којој су се налазиле бановине, готово све су издвајале немала средства за куповину издања *Балканског института* и тиме су знатно учествовале у његовом финансирању.

Сличну сарадњу као са бановинама Институт је развијао и са појединим градским управама. Тако је у документацији Института сачувано једно писмо којим се управе многих југославенских градова обавјештавају о дјелатности Института, постигнутим успјесима, те им је понуђено да откупе часопис и *Књигу о Балкану*. За часопис је одређена цијена од 250 динара по годишту, а за *Књигу о Балкану* цијена од 150 динара по годишту. Наравно, ни ту није пропуштено нагласити да *Књига о Балкану* ужива препоруке Министарства просвјете и Министарства војске и морнарице. Нажалост, нису сачувани одговори градских управа, но судећи према искуствима које имамо са бановинама, може се претпоставити да је Институт и ту имао успјеха.

Поред тога, Парезанин је настојао да о раду Института обавијести све важније појединце у земљи (сенаторе, посланике, директоре...). Треба признати да је пропаганда коју је остварила управа *Балканског института* током првих година рада била на завидном нивоу. Иако оскудна, сачувана документација упућује на закључак да је тешко постојала личност од значаја у Краљевини Југославији која није била упозната с радом и циљевима *Балканског института*.

²² АЈ, 101-1-3, писмо Краљевске банске управе Скопље Управи *Балканског института*.

²³ АЈ, 101-1-3, писмо Управе *Балканског института* Градским поглаварствима од 3. априла 1936; *Књига о Балкану* препоручена је од стране Министарства просвјете свим школама рјешењем министра просвјете ПБр. 4744, од 24. фебруара 1936. и рјешењем министра војске и морнарице ПБр. 5487, од 21. марта 1936. године.

У том подухвату огромну улогу имао је сам Ратко Парежанин, посебно када се узме у обзир његова професионална прошлост.

Овдје морамо напоменути да откуп публикација није био једини начин да се добију средства државних институција. Тако су разне државне установе плаћале огласни простор у издањима Института, претплаћивале се на његова издања, али и додјелјивале помоћ Институту. Ратко Парежанин у писму Краљевској банској управи у Скопљу наводи да је за потребе издавања *Привредне енциклопедије балканских земаља* „...као помоћ...“ Институт добио од Дунавске бановине 20.000 динара, од Моравске бановине 12.000 динара и од Зетске бановине 8.000 динара.²⁴

Часопис RIDEV штампан је у 1.300–1.600 примјерака све до почетка Другог свјетског рата (1939. године) и по ријечима Ратка Парежанина, требало је наплатити бар 600 примјерака да би се часопис исплатио. Како сам наводи, појединачних претплатника било је око 200, док се остатак продавао институцијама.²⁵ Кад се узме у обзир тај податак, постаје јасно колико је важна за Институт била сарадња са државним институцијама Краљевине Југославије. Наравно, ипак би требало напоменути да је часопис продаван и у другим балканским земљама (осим Албаније), али највећи дио тиража ипак је остајао у Југославији.

И коначно, сарадња Института са државним институцијама обухватила је и још један дио. Наиме, часопис је продаван и на Балкану и широм Европе, али су југославенски амбасадори често били замољени од управе Института да потпомогну његову продају у државним институцијама земаља у којим су боравили, посебно ако руководство Института није имало успјеха у рекламирању часописа на тим мјестима. Управо такав случај био је у Албанији, гдје је југославенски посланик у Тирани замољен да потпомогне продају институтских издања.²⁶ Тако се *Балкански институт* и у иностранству користио државним ауторитетом једнако као и у земљи.

До сад смо говорили само о непосредној сарадњи државних органа Краљевине Југославије и *Балканског института*. Држава је, пак, учествовала и у финансирању Института на још два начина, али, нажалост, о томе говори само један документ. Наиме, у молби коју је *Балкански институт* упутио Министарству финансија 24. децембара 1938. године, сазнајемо два изузетно важна податка. Тако се наводи да је *Балкански институт* ослобођен плаћања друштвеног пореза рјешењем министра финансија – Одељења пореза Бр. 27. 316/III, што вјероватно и није толико необично за једну научну непрофитну институцију. Но јесте необичан податак мало даље у тексту, када се говори о изворима фи-

²⁴ АЈ, 101-1-3, Сам текст писма упућује на то да је ријеч о закупу огласног простора унутар публикације, а не о директној и безусловној помоћи, иако је наведен баш тај термин.

²⁵ Парежанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 75.

²⁶ АЈ, 101-3-9, писмо Р. Парежанина Милутину Пламенцу од 27. јула 1934.

нансирања Института, наводи се и реченица: „Поред субвенције коју Балкански институт прима од Министарства иностраних послова...“ (нагласио аутор). То је и једини помен да је Институт уживао и директну новчану помоћ југославенске државе за свој рад.²⁷

Издања Балканског института²⁸

Revue internationale des etudes balkaniques

Већ смо примијетили да паралелно са идејом о стварању научног института који би се бавио проучавањем балканске прошлости и уопште балканског простора, постоји и идеја о оснивању једног великог међународног научног часописа. То је уједно схваћено као један од најважнијих инструмената за постизање постављених циљева Института. Организовање тог обимног и одговорног посла повјерено је двојици еминентних научника – проф. др Милану Будимиру и проф. др Петру Скоку. Они одмах последије формирања Института, почињу са припремама за издавање часописа који је понио назив *Revue internationale des Etudes balkaniques*. Може се рећи да је прва година постојања Института била посвећена припремању часописа. А управо је тај пројекат врло амбициозно замишљен, почевши од тога да је часопис предвиђен да излази на 20 табака великог формата (320 страна) у врхунској техничкој опреми и да такав излази два пута годишње. Уз то, часопис је предвиђен да излази искључиво на страним језицима (француски, њемачки, енглески и италијански), с тим да се текстови домаћих научника преводе на један од та четири језика. Директори часописа су инсистирали и да за њега пишу најеминентнија имена европске науке тога времена. Управо то је био у почетку и најобимнији посао – проналажење сарадника који би већ првом броју дали изузетну научну вриједност. Први број часописа припреман је скоро годину дана, и за њега су биле скопчане многе потешкоће, као што су проблеми штампања на страном језику (штампарије су морале посебно да набављају слова како би могле да штампају RIDEB), обезбјеђивање добрих преводилаца и сл. Такође, значајно је било и питање хонорара, посебно да би се окупљени сарадници и задржали уз часопис. По ријечима Р.

²⁷ АЈ, 101-1-2, молба Балканског института Министарству финансија од 24. децембра 1938, могуће је да се више података може пронаћи у фонду Министарства спољних послова Краљевине Југославије, али, нажалост, аутор ових редова није био у прилици да га консултује.

²⁸ За комплетну библиографију издања Балканског института види: Обрадовић, Иван, *Идеје балканског јединства између два свјетска рата у српској јавности*, Београд, 2010 (необјављени магистарски рад), а за библиографију чланака из часописа RIDEB: Petronić, Mirjana, i Lečić, Milanka, „Reveu interantionale des Etudes balkaniques: bibliografija“, у: *Balkanica*, XXX/XXXI, (1999/2000), стр. 41–58.

Парежанина, хонорар је одређен према штампаној страници и исплаћиван је одмах послите штампања текста.²⁹

Први број часописа посвијећен је краљу Александру, а укупно је изашло шест томова. Сваки број је штампан у 1300–1600 примјерака. Часопис је истовремено био и најскупља и најважнија едиција *Балканског института*, но како смо већ говорили о финансирању и продаји његових издања, нећемо се на овоме више задржавати. У сваком случају, до 1939. године часопис је имао континуитет и излазио је без већих потешкоћа, али с почетком рата у Европи ситуација се битно закомпликовала, што се посебно односило на проблеме у комуникацији са сарадницима и на финансирању часописа. У сваком случају, те 1939. године у Институту су били припремљени текстови за још два тома, а поручено је још текстова. Ипак рат је омео даље излагање часописа RIDEB.³⁰

Како су његови директори преузели на себе задатак прикупљања сарадника, написали су један програмски текст, који је формулисао тежње и идеје које је пред себе поставио *Балкански институт* и посебно новопокренути часопис. Тако аутори примјећују да је дотадашње истраживање Балкана било првенствено окренуто проучавању сопствених држава и народа и носиоци тог посла биле су академије наука балканских земаља. Идеја коју износе та два научника јесте да се партикуларизам, који је осјетан у проучавању Балкана, мора превазићи и да је настао тренутак кад се мора приступити координацији научних студија, те да се приступи истраживању Балкана као цјелине. То је значило увођење компаративног научног метода, који до тада није био примјењиван у истраживању балканских реалности. Као основа преузета су три приступа: проучавање историје према методи Константина Јиречека, антропологија према методи Јована Цвијића и лингвистика према методи Кристијана Санфелда. Према томе, балканологија је представљена као „...у суштини еминентно компаративни интербалкански систем који за главни циљ има открити, схватити и дефинисати балканску стварност онакву каква је она испољена током времена. Знати оно што је некад било и што јесте на Балкану и шта је за њега типично“.³¹

Тим програмским текстом не само да је постављен научни темељ рада Института већ се може рећи да је постављен и научни основ балканологије као науке посвећене проучавању Балкана као цјелине.

Текст је потом упућен на разне адресе широм свијета, посебно Балкана, са циљем да упозна научну јавност са оснивањем Балканског института и покретањем његовог научног часописа, али и као позив на сарадњу. Укупно је послато око 2.000–3.000 писама. Према ријечима Ратка Парежанина, одзив је био веома добар. Тако су одређени и редактори часописа у балканским земља-

²⁹ Парежанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 74.

³⁰ Парежанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 70–76.

³¹ Парежанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 41.

ма: за Румунију Никола Јорга³², за Бугарску Богдан Филов³³, за Грчку Николас Ексархопулос³⁴, за Албанију Лумо Скендо, за Турску Мехмед Фуад Кеприли³⁵ и за Југославију Александар Белић³⁶. Већ око припреме другог броја часописа уз редакцију је стајало око 200 сарадника.³⁷

Када се говори о прикупљању сарадника Института, може се идентификовати неколико начина. Први и вјероватно најважнији била су лична познанства и контакти. Највећи број сарадника ангажован је управо на тај начин. Други начин је посредством институција које су прихватиле сарадњу са Институтом или истакнути појединци који су прихватили позив за сарадњу. Постојао је и трећи начин, кад у одређеним срединама није било могуће наћи појединце који би сарађивали са Институтом, па су ту помагала југословенска дипломатска представништва која су препоручивала Институту адресе на које се могу обратити. Као илустрацију навешћемо два примјера како је сарадња организована у балканским земљама.

Албанија је настала са завршетком балканских ратова и при том била, од краја Првог свјетског рата, у константним унутрашњим борбама и под огромним вањским притисцима. Научне институције још нису биле формиране с потпуним капацитетом, а највећа имена албанске интелигенције уопште нису боравила у Албанији, а неки од њих је никад нису ни видјели. При свему томе, ни Парезанин, ни директори часописа нису имали своје контакте у Албанији на које би се могли ослонити да пронађу сараднике часописа. А како је због политичких и идеолошких разлога било неопходно наћи сараднике и на простору Албаније, Парезанин се ту ослања на југословенско посланство у Тирани да

³² Никола Јорга (Nicolae Iorga) 1871–1940, истакнути румунски историчар, политичар и државник, председник румунске владе 1931–1932, за опширнију биографију види *Српски биографски речник* том 4, Нови Сад 2009.

³³ Богдан Филов (Богдан Димитров Филов) 1883–1945, археолог, историчар умјетности и државник. Професор археологије на Софијском универзитету, председник Бугарске академије наука и премијер Бугарске од 1940–1945; за опширнију биографију види: Златкова, Марија, *Богдан Филов, Живот међу науката и политиката*, Софија 2007.

³⁴ Рођен на Накосу 1874, професор и ректор универзитета у Атини, бавио се првенствено експерименталном педагогијом. *Књига о Балкану I*, Београд 1936, стр. 434.

³⁵ *Köprülü Zade Mehmed Fu'ad* (1890–1966) од 1934. *Köplülü Mehmed Fuad*, истакнути турски научник и политичар, зачетник модерних турских студија, професор на универзитетима у Истанбулу и Анкари, значајнију политичку каријеру остварио послје Другог свјетског рата, за опширнију биографију види *Encyclopaedia of Islam* vol. V, Leiden 1986.

³⁶ Александар Белић (1876–1960), од 1919. редовни професор лингвистике на Филозофском факултету Универзитета у Београду, ректор Универзитета у Београду 1933–1934, а од 1937. године председник Српске краљевске академије (касније САНУ) и на том положају остао до смрти (уз прекид од 1941. до 1944), за опширнију биографију види *Српски биографски речник* том 1, Нови Сад, стр. 473–476.

³⁷ АЈ, 101-2-8, писмо Р. Парезанина господину Радосављевићу у Њујорк 24. октобра 1935. године.

му нају погодне сараднике из редова албанске интелигенције. При том му је несумњиво од помоћи било лично познанство са југословенским послаником Ђоновићем. Ипак, посао око изналажења сарадника преузео је на себе дописник Централног прес-бироа у Тирани Милутин Пламенац.³⁸ У сваком случају, Институт је добио списак имена на које се могао ослонити, према мишљењу Милутина Пламенца.³⁹ Занимљиво је да и сам Пламенац примјећује како је у Албанији веома мали број интелектуалаца који би могли помоћи Институту, те да се већина информација о животу у Албанији добија из иностраних извора. Ипак, он је донио списак од 32 имена која би могла занимати Институт. Занимљиво је да нема ниједног научника у том попису, већ се сви побројани могу подијелити у неколико група. Велики дио пописа заузимају имена која су била на разним државним функцијама (бивши или актуелни министри, генерални секретари министарстава и сл.), друга групација су новинари и трећа гимназијски професори. У *Балканском институту* су изабрали Луму Скенда, познатог књижара и бившег посланика из Тиране, као редактора часописа за Албанију. Несумњиво је да је један од разлога било и то што би се преко њега часопис много лакше дистрибуирао у Албанији.

Ако смо на примјеру Албаније видјели колико и како се *Балкански институт* ослањао на помоћ и утицај институција југословенске државе у иностранству, на примјеру **Бугарске** ћемо видјети како је Институт функционисао када директна помоћ државних институција не само да је била тешко остварива већ би представљала и знатну сметњу напорима Института и остваривању постављених циљева. У складу с тим, до израза су дошли другачији методи организовања сарадничке мреже у Бугарској. За разлику од прилика у Албанији, ситуација у Бугарској је дијаметрално супротна. Без обзира на проблеме с којим се суочавало бугарско друштво тридесетих година XX вијека, оно је ипак било изграђено и постојано. Државне институције, са посебним нагласком на научне установе, имале су не само континуитет већ и стабилност која је омогућавала постизање знатних научних резултата. Бугарска академија наука, Универзитети и институти обрађивали су доста тема које су биле значајне за *Балкански институт*, а на њима је радила већ изграђена научна заједница, која се посебно занимала за балканске проблеме, па стога управи *Балканског института* није било тешко да пронађе научнике који би били заинтересовани да сарађују било у часопису, било у другим публикацијама. С друге стране, такође се мора нагласити да су идеје јужнословенског и балканског приближавања и институционализоване сарадње биле снажно распрострањене међу бугарском интелигенцијом. Све ово говори да није био проблем у проналажењу сарадника, као што би се то могло рећи за

³⁸ Може се претпоставити да је и тај контакт био лични Парезанинов, с обзиром да је био шеф одјека за инострану штампу Централног прес бироа.

³⁹ АЈ, 101-3-9, Писмо Милутина Пламенца Ратку Парезанину од 25. августа 1934. године.

Албанију. Проблем је био начин на који би се та сарадња могла остварити. Наиме, југословенско-бугарски односи половином тридесетих година XX вијека били су изразито тешки, још оптерећени наслијеђем балканских ратова и Првог свјетског рата, додатно заоштрени дјеловањем македонских организација, што у Бугарској, што ван ње. Мора се узети у обзир да је управо у години оснивања *Балканског института* ВМРО (Внатрешна македонска револуционерна организација) извршила атентат на краља Александра. Све то је чинило односе две земље изузетно напетим, пуним неповјерења, сукоба и сумњи. Управо се због тога *Балкански институт* није могао ослонити на помоћ државних институција, те у случају Бугарске долази до израза толико често наглашавана самосталност Института у односу на државне институције и њихову политику. Стога је управа Института предузела потпуно другачију политику у овом случају. Највећи број сарадника ангажованих на издањима *Балканског института* дошао је на основу личних познанстава са уредницима часописа RIDEB. Међутим, у архивској грађи сачувана је и преписка са извјесним софијским новинаром Михаилом Георгијевим. То име се не налази ни на једном попису сарадника Института, иако је он један од првих који су ангажовани на помоћи око организовања рада Института. Наиме, први састанак с њим Ратко Парезанин је имао још 18. маја 1934. године.⁴⁰ Тада је и констатовано да је Георгијев примљен за редовног члана *Балканског института*, са мјесечним хонораром од 2.000 лева. Задатак му је био да у први мах прикупља књиге и материјале за Институтску библиотеку и картотеку. Међутим, то није било све. Поред тога, Георгијев је консултован и око имена људи који би се могли ангажовати као научни сарадници часописа који је тек био у плану. Тако му је достављен попис од 12 тема које су занимале Институт, са жељом да пронађе научнике који би могли да сарађују са Институтом.⁴¹ Убрзо је стигао и одговор на тај позив, па је Георгијев за мање од мјесец дана нашао ауторе који би написали текстове за шест тема које су понуђене.⁴² Управа Института прихватила је све његове сугестије и упутила званичне позиве на сарадњу свим научницима које је он препоручио. Но, тражећи сараднике Георгијев није запоставио ни задатке које му је намијенио Институт, па је тако већ половином јула 1934. године на Институт послата прва количина књига и то љубазношћу Народне библиотеке из Софије.

⁴⁰ АЈ, 101-4-12, Писмо Управе *Балканског института* Михаил Георгијеву од 22. маја 1934. године.

⁴¹ АЈ, 101-4-12, Писмо Управе *Балканског института* Михаил Георгијеву од 13. јуна 1934. године.

⁴² Из текста одговора М. Георгијева Р. Парезанину од 4. јула 1934. године, може се наслутити да је Парезанин и поред Георгијева тражио сараднике за часопис. Тако да морамо констатовати да Георгијев није био једини начин да се дође до сарадника око института, иако је несумњиво био најважнији. АЈ, Балкански институт 101-4-12.

Са изласком прве свеске RIDEВ, његови задаци су проширени на организовање пропаганде и дистрибутивне мреже часописа у Бугарској. И тај посао је обавио врло брзо, па су се у најзначајнијим софијским новинама појавили прикази часописа и позиви за претплату. Иначе Георгијев је са господином Даневим, књижарем који је био задужен за продају и дистрибуцију институтских издања у Софији, направио план за кампању налажења претплатника у Бугарској, па су тако у Београд послали списак лица којима би Институт требало да се обрати управо зарад претплате. И на крају, у исто ово вријеме, додуше на молбу Р. Парезанина, Георгијев је ступио у контакт са професором Бобчевим, који је имао велики научни и политички углед у Бугарској, славенофилом и балканофилом, прво с циљем пропаганде издања Института, да би касније Бобчев постао један од најзначајнијих сарадника *Балканског института*.

Према свему томе може се закључити да је Михаил Георгијев у Бугарској био главни оперативац, макар у првим годинама рада *Балканског института*, и створио је снажну основу на коју се наслањао сваки посао који је *Балкански институт* обављао у Бугарској. Он је обављао послове пропаганде и рекламирања Института, проналажења и, да тако кажемо, контролисања сарадника, односно вођења рачуна да преузети радови на вријеме приспију у редакцију, па све до дистрибуције часописа. Када се све то узме у обзир, а посебно комплексност југославенско-бугарских односа, с једне, и важности учешћа бугарских научника у овом пројекту, с друге стране, тек тада се може схватити колико је велика и важна улога тог појединца у настанку и развоју *Балканског института*.

Ова два обрађена модела представљају крајности у функционисању *Балканског института* у иностранству. На првом примјеру видјели смо колико се, ако је то било могуће, Институт ослањао на помоћ државних органа Краљевине Југославије, а на примјеру Бугарске како је функционисао кад таква помоћ није била пожељна. Али као што смо нагласили, то су гранични случајеви. У готово свим осталим случајевима или земљама у којима је *Балкански институт* развијао своју дјелатност наилазимо на комбинацију та два начина функционисања. Тако је сам Институт водио рачуна о проналажењу сарадника и вођењу бриге о њима, док се обраћао за помоћ државним органима око питања дистрибуције или изналажења разних олакшица и бенефиција који би се могли добити од домицилних власти.

Управо због великог броја истакнутих научних имена која су убрзо стала уз редакцију, часопис, а с њим и Институт, стекао је репутацију врло цијењеног и угледног научног гласила.

Encyclopédie Économique des Balkans
Привредна енциклопедија балканских земаља

Оснивајући *Балкански институт*, паралелно са идејом о покретању научног часописа, постојала је идеја и о организовању једне опште енциклопедије Балкана, која је замишљена у четири тома, са по 800–1.000 страна, са најважнијим догађајима и личностима из балканске прошлости и садашњости.⁴³ Уопште све едиције и издања *Балканског института* служиле су као основа или као припрема за тај велики подухват. И посао који је отпочео са организовањем картотеке и библиотеке такођер се могао добро искористити за тај циљ. Што се тиче сарадничке мреже, Институт се могао ослонити на сарадничку мрежу око часописа RIDEV, која је и ауторитетима и бројем брзо расла. Ипак, поред свих околности које су ишле у прилог стварању такве енциклопедије, постојале су и бројне потешкоће. Прва и најважнија јесте та, што би то био изузетно скуп подухват. Основна идеја била је да се преко осталих едиција прикупи довољно средстава за отпочињање посла, а да се основна сума прикупи као и у случају часописа. Друга велика потешкоћа био је језик на којем би енциклопедија била написана. Штампати је на једном од балканских језика не би се исплатило, а штампати је на свим језицима било би изузетно скупо. Због тога се помишљало да се прво издање уради на неком од страних језика, па га касније постепено објављивати на појединим балканским језицима. Због свих тих дилема и непознаница, управа Института је одлучила да прије него што крене у такав један огроман подухват, покрене један мањи, али ипак врло захтијеван пројекат, који је требало да створи стабилнију материјалну основу, али и да донесе потребна искуства за покретање опште енциклопедије. Тако је настала *Привредна енциклопедија балканских земаља*.

За *Балкански институт* тај посао је преузео Светозар Спанаћевић, економија је била његова област, а и он је већ по природи свога посла имао бројне контакте у привредним круговима балканских, али и европских земаља. Тако је организовао стручне сараднике у балканским земљама (пољопривреда, индустрија...) и с њима одржавао редовне контакте. Уз Спанаћевића, стручном страном посла бавио се и Гојко Круљ (такође један од суоснивача *Балканског института*), а Парезанин је на себе преузео практичну страну издавања енциклопедија, што је обухватало обезбеђивање хонорара, договоре са штампаријом, организацију продаје и дистрибуције и сл.

Припрема и сакупљање материјала трајало је укупно две године, да би енциклопедија била објављена 1938. године, и то у двије књиге, са текстовима на француском и њемачком језику, у тиражу од 2.000 примјерака.⁴⁴

⁴³ Парезанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 95.

⁴⁴ Парезанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 96–97.

Парежанин прецизно наводи како је енциклопедија финансирана. Укупни трошкови издавања *Привредне енциклопедије* износили су 1.000.000 динара. Према рачуници, једна половина (500.000 динара) била би намирена продајом око 800 примјерака (по цијени од 600 динара), а друга половина била би обезбијеђена продајом огласног простора. Енциклопедија је захтијевала огромне трошкове што због опреме, али и честих путовања ради припреме издања, и због тога што је припрема тог издања окупирали цијели *Балкански институт*, па су се преко њега морали намирити и сви текући трошкови. У сваком случају, путем огласа *Балкански институт* је успио скупити милион динара бруто, односно 500.000 динара нето, јер су аквизитери за свој посао добијали 50%. Иако је по огласима *Привредна енциклопедија балканских земаља* била најскупља публикација на Балкану, одзив је био добар због значаја који је имала. Огласи су прикупљани у свим балканским земљама, изузев Албаније, као и у ванбалканским земљама, које су, пак, имале велике пословне интересе на балканском простору, као што су Мађарска, Италија, Чехословачка и Њемачка. Управа Института успјела је да у претплати прода укупно 600 примјерака, и то су углавном примјерци које су наручиле балканске државе за своје потребе. Тако су Турска, Грчка и Југославија откупили по 150, Румунија 80 и Бугарска 60 примјерака.⁴⁵ У тим пословима пресудну улогу имали су сарадници Института, посебно чланови редакције RIDEB, за које смо видјели да су били врло истакнуте политичке личности, или су заузимали важна мјеста у управном апарату својих земаља. Уз то, више од 200 примјерака продато је разним привредним предузећима и установама. У сваком случају, финансијска конструкција брзо је затворена, остатак тиража од 1.000 примјерака представљао је чисту добит за Институт. Ипак, један број примјерака је подијељен за рекламне сврхе, а непродати примјерци су уништени приликом бомбардовања Београда 6. априла 1941. године.

И данас, 72 године касније, када имамо у рукама Привредну енциклопедију Балкана, не можемо а да не кажемо још неколико ријечи о њој. Штампана у врхунској опреми, па и за данашње стандарде, енциклопедија оставља на читаоца снажан дојам већ при првом контакту, што само наглашава утисак да је то и најзначајнији пројекат *Балканског института*. По квалитету и богатству информација представља прави рудник за сваког истраживача економске историје међуратног Балкана. Тим прије остаје већи жал што то ванредно дјело није много више искоришћено.

⁴⁵ Парежанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 99.

Књига о Балкану

Иако међу издањима *Балканског института* вјероватно постоје публикације које имају знатно већу научну вриједност од *Књиге о Балкану*, ми смо се овдје одлучили да је представимо првенствено зато што је она носилац једног од три постављена циља *Балканског института*. Ако је RIDEВ био намијењен релативно уској научној популацији и у земљи и у иностранству, *Књига о Балкану* је, као дјело научно-популарног обиљежја, више имало за циљ упознавање шире југославенске јавности са идејама балканског јединства и солидарности. Управо због тога је штампана на српском језику. Иако је научно-популарног обиљежја, текстови који су у њој објављивани једним су дијелом преузимани из часописа RIDEВ, и то је *Књизи о Балкану* давало значајну научну вриједност. У ствари, могло би се рећи да *Књига о Балкану* и RIDEВ чине једну заокружену цјелину, тим прије што су дијелили сараднике, па и добар дио текстова.

Књига о Балкану изашла је укупно у два тома (први 1936, а други 1937. године), са 800 страна текста. Тираж је био по 3.000 примјерака, и углавном је продавана као и сам часопис или уз њега.⁴⁶

Укупно је донијела више од 70 студија и чланака које је издавач подијелио у четири велике цјелине: *Антички Балкан*, *Балкан и хришћанство*, *Балкан и ислам* и *Савремени Балкан*.⁴⁷

И ово издање *Балканског института* постигло је велики успјех код читалаца, првенствено у Југославији, чијој публици је првенствено била и намијењена, али и у Бугарској, гдје је такођер продавана и рекламирана, иако је била штампана на српском језику. Већ смо напоменули да је *Књига о Балкану* уживала препоруке Министарства просвете, али и појединих банских управа да се унесе у школске библиотеке, па и у предавања у школама, што је са становишта циљева *Балканског института* било изузетно значајно, јер би тиме несумњиво доприносила стварању шире балканске свијести код млађих генерација и полагала основу за приближавање балканских народа. И, пре свега због тога, управа *Балканског института* није намјеравала да се заустави само на ове двије свеске *Књиге о Балкану*. План је био да се настави њено издавање, и то по један том сваке друге године, али су почетак рата и недостатак финансија омели таква настојања Института. С друге стране, отпочели су преговори за њено штампање на другим балканским језицима, али, опет због рата, та идеја није остварена, па је *Књига о Балкану* остала у облику у коме је и ми данас знамо, у две свеске и на српском језику.

⁴⁶ Види одељак овог чланка *Финансирање*.

⁴⁷ *Књига о Балкану II*, Београд 1937, стр. 337–340.

Нестанак *Балканског института*

Услови у којима је дошло до гашења *Балканског института* нису баш најјаснији. Посебно када се узме у обзир политичка каријера оснивача Института, Ратко Парезанина и Светозара Спанаћевића, није јасно зашто су се окупационе власти одлучиле на такав драстичан корак. Ратко Парезанин наводи да је разлог била афера која је избила око књиге *Београд*.⁴⁸ Наиме, њемачка штампа је ту публикацију означила као изузетно антињемачку, првенствено због приказа догађаја везаних за Први свјетски рат, те због употребљених илустрација. Протесту се прикључила и њемачка амбасада у Београду и на њену интервенцију књига је забрањена и њен тираж заплијењен. Уз то, и *Балкански институт* је означен као изузетно антињемачка институција.

Да ли је то и основни разлог за забрану дјеловања *Балканског института*, не знамо, али остаје чињеница да је послје окончања Априлског рата, или, тачније, 27. августа 1941. године, по наредби Гестапоа, сва имовина *Балканског института* заплијењена и њему је забрањен сваки даљи рад. Имовина *Балканског института*, његова библиотека и картотека, те сва преостала издања, повјерени су на чување *Њемачком научном институту* у Београду.⁴⁹

Тим актом окончано је постојање *Балканског института*, једне од најзначајнијих научних институција у Југославији између два свјетска рата.

Закључак

Оснивање *Балканског института* у Београду 1934. године представља прекретницу у научном приступу балканским проблемима, а посебно у развоју балканологије у Југославији. У ствари, то је прва, а можда и једина научна институција код нас која се посветила искључиво проучавању Балкана као цјелине и ширењу идеје заједништва балканских народа.

Међутим, овај кратак преглед рада *Балканског института* није нам дао сасвим јасан одговор на питање у каквом односу стоји његов рад према званичној југославенској балканској политици. За *Балкански институт* то је посебно комплексно питање. Наиме, ни у једном од докумената који се тичу рада Института, осим већ помињаних пореских олакшица, не можемо наићи на непосредан утицај државе у његовом функционисању. Ипак, не можемо пренебрегнути чињеницу да се та научна институција умногоме ослањала на ауторитет државе у свом дјеловању. Тај проблем постаје комплекснији када се узму у обзир вријеме и начин његовог оснивања, а и чињеница да је Ратко Парезанин, иако тада већ афирмисани борац за уједињени Балкан, ипак и високи државни функционер

⁴⁸ Више о овој афери види у: Парезанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 102–110.

⁴⁹ Парезанин, Р., *За балканско јединство...*, стр. 111–112.

и то функционер Централног пресбиороа. Све то, иако понављамо да немамо конкретних доказа за ту тврдњу, оставља довољно разлога за претпоставку да *Балкански институт* није био само приватни пројекат. Да ли је и колики је био државни утицај у раду те институције не може се рећи, то ће остати за нека будућа истраживања.

Са изузетно богатом сарадничком мрежом, која је обухватала готово све значајније балканологе широм свијета, а посебно из балканских земаља, са часописом који је био изузетно цијењен у свјетским научним круговима, али и ништа мање значајним другим публикацијама, проблемима које је покушавао да обради и представи, прихватањем савремених методолошких принципа и метода, *Балкански институт* је за кратко вријеме свога постојања израстао у једну од најзначајнијих научних институција Краљевине Југославије. И управо због тога нам остаје нејасно зашто је српска и југословенска историографија толико дуго игнорисала његово постојање, и његове публикације, па чак и ако се узме у обзир улога коју су његови оснивачи имали током Другог свјетског рата.

Summary

Ivan Obradović

The Balkan Institute

In the interwar period of 20th century there was a strong desire among the Balkan's intellectuals and the state establishments to overcome problems that separated the Balkan states and, moreover, to create a form of Balkan union. One manifestation of that desire represented the foundation of *Balkanski institut* (*The Balkan Institute*) in Belgrade. The institute was formed in Belgrade on the initiative of Ratko Parezanin and Svetozar Spanacevic in 1934 and continued its work until August of 1941 when German occupying forces ended its existence. During these seven years of its work, *Balkanski institut*, managed to become well known scientific institution in Kingdom of Yugoslavia, and perhaps even more outside its borders. Although we cannot say that it was related or a part of the Yugoslav state policy towards the Balkans, as it was founded on private initiative, we can say that it was strongly backed by Yugoslav state. Its founder was Ratko Parezanin, senior official in Centralni Presbiro (the Central Press Biro). King Alexander himself provided necessary funds for its creation, and the Yugoslav government, although not directly, provided financial funds for its development and for its publications. *Balkanski institut*, although not so none in modern historiography, gave a huge contribution to the idea of Balkan union.